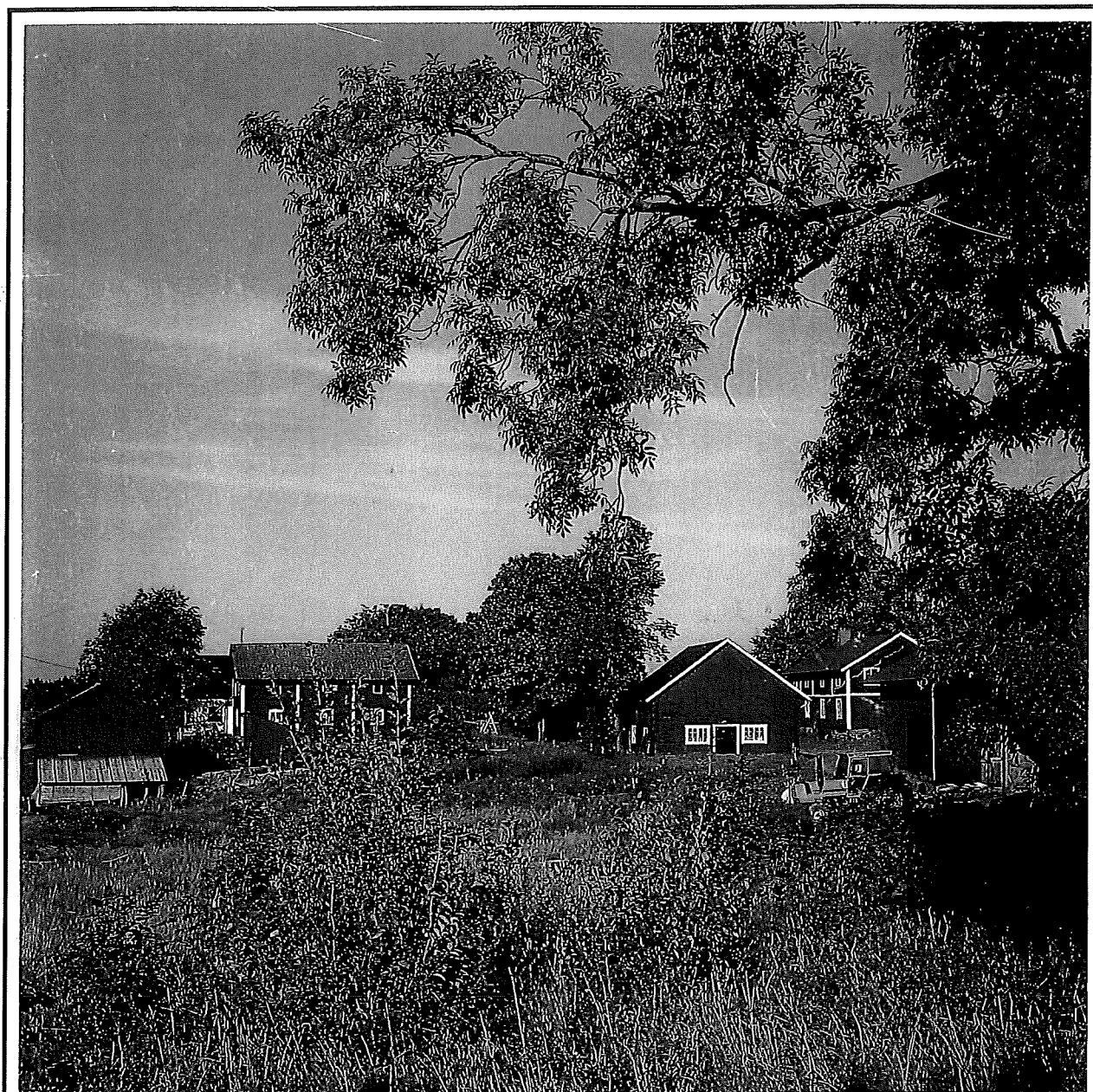

Almunge – Knutby kommundel

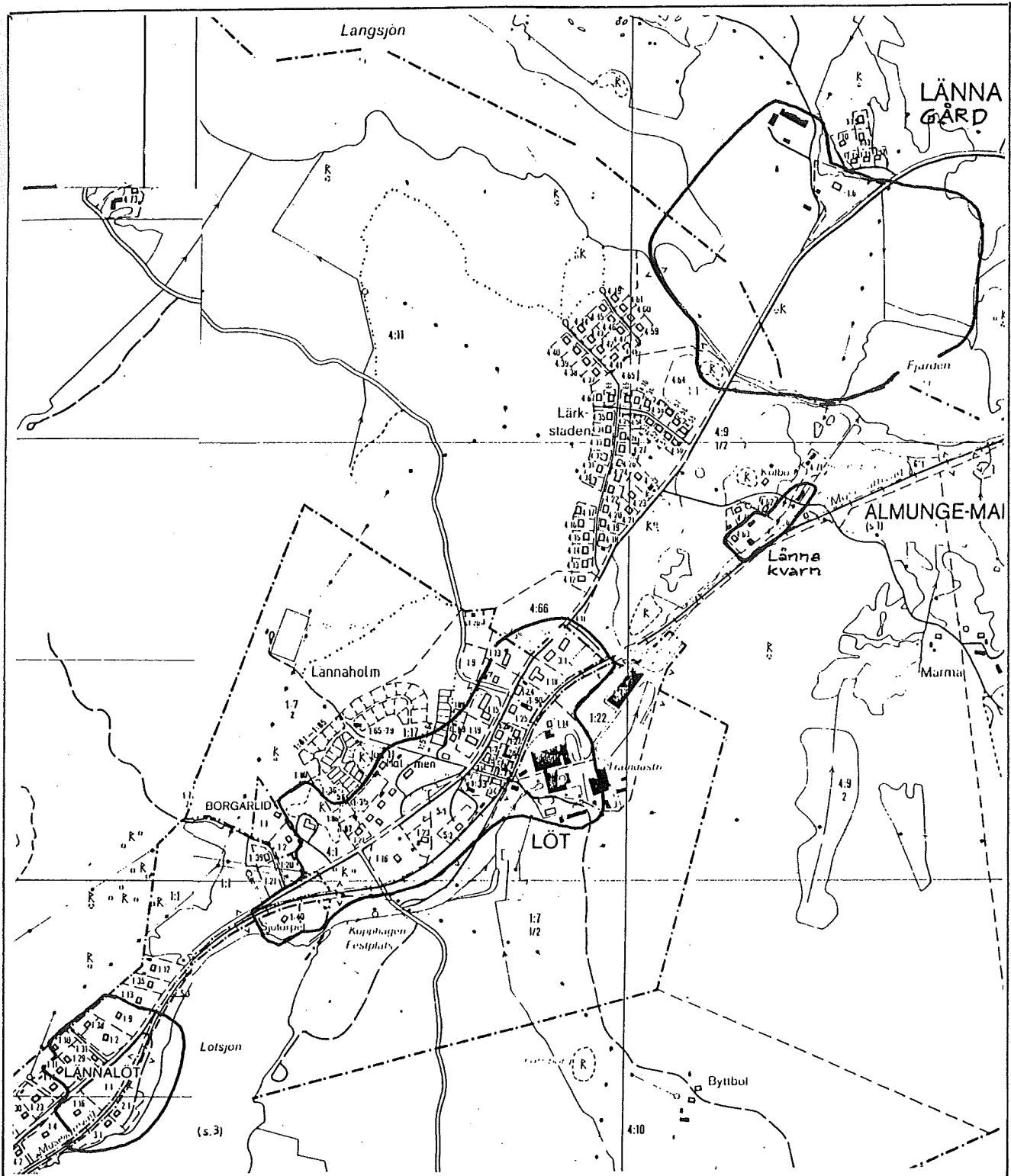
samt Stavby och Tuna socknar

**Kulturhistorisk
bebyggelseinventering**

UPPLANDSMUSEET

Länna kvarn

Länna kvarn, Almunge-Marma 4:63, är en välbevarad kvarnmiljö som ligger vid den å som förbinder Långsjön med Lötsjön. Kvarnen har ursprungligen hört till Länna gård och sedan lång tid tillbaka har kvarn- och sågrörelse funnits på platsen. Det nuvarande kvarnhuset har tillkommit i olika etapper. Den nedre delen av kvarnhuset, som är uppförd i slaggsten, är byggnadens

äldsta del medan det övre partiet i regelverk troligen är tillbyggt vid 1800-talets senare del. Det exteriört väl bibehållna kvarnhuset har nu gråslammad fasad och tjärat spåntak. I den väl sammanhållna kvarnmiljön ingår även ett timrat kvarnstall och en mjölnarbostad. Det faluröda bostadshuset är ursprungligen uppfört omkring 1870, men därefter om- och tillbyggt till sitt nuvarande utseende i början av 1900-talet. Till fastigheten hör också en gammal kollada som ligger intill järnvägs korsningen nordost om kvarnen.

Länna bruk.

Länna bruk ligger invid det vattendrag som rinner från Långsjön till Lötsjön. Området är i huvudsak omgärdat av stora barrskogsmarker, medan närmiljön kring den äldre bruksbebyggelsen främst karaktäriseras av ett småkuperat och lummigt ädellövträdsrikt stråk som sträcker sig från Lötsjön mot Länna gård i norr. Framträdande och av stort miljöskapande värde är de planterade alléerna som finns vid Malmen samt längs bruksgatan.

I skogsmarkerna kring Länna bruk finns spridda lämningar från förhistorisk tid. Dessa utgörs främst av järnåldersgravfält, men även lämningar av bronsålderskaraktär finns representerade. Bland bronsålderslämningarna kan nämnas de två skärvstenshögar som ligger i anslutning till vägkorset mot Ulvsbygd.

1758 förvärvade Vattholma bruk Länna säteri med tillhörande egendomar. Anledningen till det omfattande inköpet var att Vattholma bruks masugn måste flyttas till annan plats på grund av vattenbrist. Den goda tillgången på vatten och skog vid Marma, som hörde under Länna gård, avgjorde lokaliseringen av en ny masugn till denna plats. Här fanns också sedan tidigare sågkvarn. 1759 beviljade Bergskollegium byggandet av en masugn vid Marma och samtidigt beviljades även den nödvändiga regleringen av sjösystemet. Omkring 1760 kunde masugnen invigas och till en början rekryterades en stor del av personalen vid Länna bruk från moderföretaget Vattholma bruk. Under den första tiden var driften vid Länna masugn inte helt problemfri. Stångjärnsproduktionen var tidvis inte tillräcklig beroende bl.a. på vattenbrist.

1859 inleddes en ny epok i brukets historia. Då byggdes en ny masugn och en ångkraftdriven blåsmaskin installerades. Den nya masugnen som var konstruerad av järnkontorsdirektören Ernst Westman stod färdig 1862 och var uppförd i slaggsten. En kort period mellan 1866 och 1874 pågick även ett försök, med den för tiden nya, bessemermetoden för stålproduktion, som ett årtionde dessförinnan hade upfunnits i England.

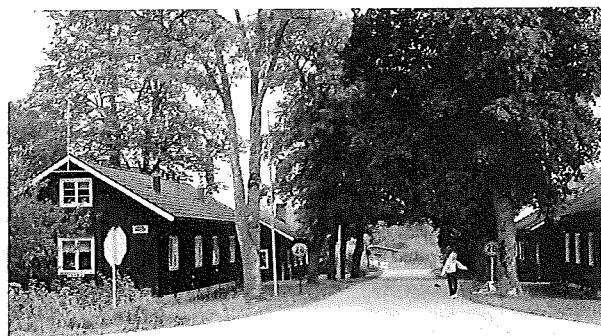
Under 1870- och 1880-talen inleddes en blomstringstid vid Vattholma bruk och därmed ställdes även större anspråk på Länna bruk. Viktigt i sammanhanget var bl.a. utbyggnaden av järnvägsnätet. 1876 tillkom järnvägslinjen mellan Uppsala och Länna och 1884 utsträcktes den till Norrtälje. Härmed förbättrades avsevärt kol-, malm- och järntransporterna ur både tids- och kostnadshänseende. Den lönsamma perioden var emellertid till ända redan 1904, då stångjärnstillverkningen vid Vattholma bruk lades ned. Därmed förändrades även förutsättningarna för

Kvarnhuset och den f.d. mjölnarbostaden vid Länna kvarn.

Den gamla smedjan vid Länna bruk.

Bruksgatan med de äldsta arbetarbostäderna.

Stensbo. Bostadshus uppfört i slaggsten 1836.

Riksdagshuset, f.d. arbetarbostäder på området Malmen.

Slaggstenskällare.

Bodlänga på Löt 1:23.

Sjötorpet. Villa uppförd omkring 1880.

tackjärnstillverkningen vid Länna bruk. Samtidigt som Lännakomplexet 1904 såldes av Vattholmas ägare Fredrik von Essen kom produktionsinriktningen i Länna alltmer att övergå till trävaruhantering. Länna bruks AB bildas och försäljningen av trävaror blev framgångsrik. 1926 togs ett nytt initiativ vid Länna, då monteringsfärdiga hus började produceras. Trähustillverkningen, under namnet Sesamhus, blev betydande och antalet anställda steg successivt. Under 1940-talets slut sjönk omsättningen och 1951 övergick Länna bruk AB i Holmens Bruks ägo.

Av det gamla järnbrukets industribebyggelse återstår endast den lilla vitputsade smedjan som ligger intill järnvägsövergången vid industriområdet öster om järnvägen. Den välbevarade smedjan är uppförd i slaggsten 1833. Där masugnen en gång låg finns idag en blandad industribebyggelse som främst härrör från träindustriepoken. Här intill ligger också den f.d. disponentbostaden med brukskontoret. Huset härrör från 1800-talet men präglas numera av en ombyggnad gjord i modern tid. I anslutning till den ljusmålade byggnaden ligger även två äldre timrade faluröda ekonomibyggnader samt ett tvåvåningst timrat spannmålsmagasin.

Den centrala delen av Länna bruk är idag präglad av de gamla bruksarbetarbostäderna. De äldsta byggnaderna ligger längs bruksgatan och i området Malmen. Den raka lövträdskantade bruksgatan sträcker sig i västöstlig riktning mot industriområdet. På ömse sidor om bruksgatan ligger envåninga, rödfärgade bostadslängor som härrör från 1800-talets första hälft. Längs Almungevägen och i ett tättbebyggt område mellan landsvägen och järnvägen ligger flera äldre byggnader av intresse. Tätt intill järnvägen står ett vitputsat hus, "Stensbo", som tidigare inrymt både skola och post. Huset är uppfört i slaggsten 1836 och det har frontespis och sadeltak täckt med falsad plåt. Utmed landsvägen mot norr ligger faluröda f.d. arbetarbostäder, ett f.d. affärshus från 1933 och Länna vårdshus, ursprungligen uppfört omkring 1870 men idag präglad av en ombyggnad gjord 1943. Båda de sistnämnda husen har gulmålade locklistfasader.

På den västra sidan om landsvägen i området Malmen ligger ytterligare en rad med stora faluröda arbetarbostäder med tillhörande uthus och slaggstenskällare. Framträdande bland dessa är bl.a. de stora bostadslängorna, det s.k. Riksdagshuset och det s.k. Rådhuset, vilka båda troligen härrör från 1800-talets första hälft men har ombyggts under 1940-talet. De faluröda husen har locklistklädda fasader och brutna tak med avvalmade gavelspetsar. I anslutning till dessa byggnader ligger flera mindre bostadshus som bevarar en ålderdomlig karaktär och är därför mycket viktiga för miljön. Bebyggelsen i det här området har numera expanderat mot skogsområdet i väster. Den moderna enhetligt rödfärgade villa- och rad-

husbebyggelsen är förhållandevis väl anpassad till områdets äldre bebyggelse.

I den norra delen av området, intill Almungevägen, ligger Länna skola med ett tidstypiskt välbevarat skolhus och en lärarbostad, båda byggda 1945. Skolhuset är uppfört i tegel och har ljusputsad fasad medan lärarbostaden har ljusmålad locklistklädd fasad. På andra sidan landsvägen ligger ett samtida ålderdomshem och "Krogen", en f.d. arbetarbostad, som ligger på den ursprungliga platsen för brukskrogen. Båda husen har tillkommit under 1940-talet och präglas, liksom skolmiljön, av den funktionalistiska stilen.

Söder om bruksgatan ligger Länna f.d. stationsområde med stationshus, uthus och godsmagasin. Samtliga uppförda 1876 till järnvägslinjens invigning. Den reguljära trafiken lades ned 1976 och stationshuset nyttjas numera som bostadshus.

Söder om Lännaholms station ligger ett f.d. torp, Löt 1:23. Här finns en välbevarad, ålderdomlig bodlänga som troligen härrör från 1800-talets början!

Vackert beläget på Lötsjöns norra strand är Sjötorpet som har ett välbevarat bostadshus från tiden omkring 1880. Den ljusmålade byggnaden bevarar en för byggnadstiden typisk exteriör med en dekorativt utformad panelarkitektur.

Lännalöt

Området omfattar de centrala delarna av Lännalöts villaområde, som växte upp vid Lötsjöns västra strand, efter järnvägens tillkomst på 1870-talet. En hållplats anlades vid Lännalöt. De förbättrade kommunikationerna och det natursköna läget bidrog till att villor redan tidigt började uppföras i området.

1878 lät Länna bruk bygga flera tjänstemannavillor utmed Lötsjöns västra strand. Två av dessa, Lännalöt 2:1 och Lännalöt 3:1, är ännu bevarade i ursprungligt skick med detaljrikt uformade bostadshus präglade av den s.k. schweizerstilen. Husen har timmerstomme och ljusmålade locklistfasader med dekorativa, lövsågade snickerier kring fönster, verandor och gavelpartier. Till villorna hör även samtida rödfärgade uthus med vitmålade, spetsformade dörr- och fönsteromfattningar.

Ett flertal villor av egnahemstyp tillkom under 1900-talets början och flera av dessa är ännu välbevarade och ligger i slutningen längs med Almungevägen. På ett karaktäristiskt sätt omges villorna av stora tomter med välanlagda trädgårdar. De för tiden mycket typiska bostadshusen har en varierad utformning med drag av både jugend och nationalromantisk stil. Husen har fasspontpanelade fasader och antingen brutna eller branta tegeltäckta sadeltak. Några av husen har även den ursprungliga tidstypiska färgsättningen bevarad, med mörka detaljer på ljust oljemålade fasader eller faluröda fasader med vita detaljer. Som intressanta exempel kan nämnas Skogslund (Lännalöt 1:9), Berghill (Lännalöt 1:11) och Lännalöt 1:29.

Borghill. Lännalöt 1:11.

Villa byggd 1878. Lännalöt 2:1.

Skogslund. Lännalöt 1:10.